

merholm og hans bidrag til forbedring af navigationen, skibskonstruktion og skibsbyggeri.

Rømers landobservatorium og dets historie har naturligvis en god plads i bogen. Mogens Lehmann fortæller om Rømers indretning af observatoriet, der fandt sted, da han var 60 år og havde travlt, som gamle mænd har. Det var enkelt indrettet med instrumenterne på træsjøler og ikke beregnet til at stå i mange år. Det drejede sig om at få udført de målinger, han skulle bruge, inden det var for sent. Claus Thykier har skrevet om fundet og udgravningen af observatoriet og om museets historie i de 25 år, det har eksisteret. Videnskabshistorikeren Helge Kragh har en artikel om Ole Rømers bibliotek, der bl.a. er væsentlig derved, at den indeholder kildekritiske betragtninger over videnskabsmænds bogsamlinger som kilde til videnskabshistorien.

Nu er Ole Rømer-museet i Kroppedal ændret til et museum for astronomi, nyere tid og arkæologi, med andre ord et kulturhistorisk museum for Københavns vestegn, der også skal rumme et astronomisk museum, fordi Rømers observatorium tilfældigvis lå der. Sådan har historien sine veje. Det er ikke uden bæven, man overvejer astronomihistoriens skæbne i dette selskab, hvor lokale interesser spiller ind. Den foreliggende bog om Ole Rømer, der på titelbladet betegnes som »Vol. I«, giver løfte om, at der kan følge flere bind inden for alle museets områder af samme gedigne lødighed og interesse, også for bredere kredse.

Alex Wittendorff

PALLE OVE CHRISTIANSEN: Landsbyliv: Afhandlinger om livsstil og sociale relationer i landbosamfundet fra 1700-tallet til i dag. Landbohistorisk Selskab 2004. 225 s. Ill. 198 kr.

Gammel vin på nye flasker! Sådan kunne man betegne foreliggende bog, hvis kapitler før har været publiceret som artikler i forskellige sammenhænge. Tre af artiklerne er fra henholdsvis 1978, 79 og 80, mens to er fra henholdsvis 1992 og 95. Der er således en overvægt af mindst 26 år gamle artikler. Artiklerne har gennemgået en let sproglig og stil-mæssig modernisering, men nye indsigter skal man ikke forvente sig af bogen, hvis man på forhånd kender artiklerne. Når det alligevel er fuldt berettiget at støve disse gamle og halvgamle artikler af og give dem en ny indpakning, skyldes det ikke mindst deres banebrydende karakter inden for den danske landbohistoriske forskning. Desuden har tre af artiklerne ikke før været publiceret på dansk.

Den landbohistoriske forskning har siden professionaliseringen af faget historie været præget af et bestemt paradigme, som udstak en forholdsvis snæver emnemæssig ramme for forskningen. Det var landbobefolkningens økonomiske og sociale forhold, som var forskningens genstandsfelter. Nærværende bog minder os om, at der blev – og stadig bliver – bedrevet landbohistorisk forskning med andre tilgangsvinkler uden for faget historie ved landets universiteter. Denne banale kendsgerning har der været tendens til at glemme (eller måske negligere). Christiansen har rod i faget etnologi, som nu er en del af Saxo-Instituttet sammen med bl.a. faget historie, og har derfor en anden tilgang til landbohistorien, end den der har været tradition for inden for historiefaget. Det er landbobefolkningens kulturelle praksis og verdensforståelse, som er central og gennemgående i bogens fem kapitler, som strækker sig over perioden ca. 1750 til 1980.

Den kulturanthropologiske tilgang, som præger bogens kapitler, har flere

inspirationskilder, herunder ikke mindst den internationale mikrohistorie, som i nogen grad bygger på den amerikanske antropolog Clifford Geertz's metoder. Andre inspirationskilder er den svenske historiker Börje Hanssens studier i Österlen og senest den amerikanske historiker David Sabeans studier i tyske landsbyer. Dette grundlag indebærer en anden måde at fortolke kilderne på end den traditionelle inden for historieskrivningen. Fortolkningen har baggrund i et dybt og detaljeret kendskab til emnet og kilderne, og det udmønter sig i fornemmelser og kvalificerede gæt, når der mangler eksplicitte udsagn i kilderne. Det kan måske støde nogle, men skaber til gengæld nye indsigter på områder, som ikke før har været udforsket. På trods af det lange tidsrum mellem de enkelte artiklers tilblivelse er der en forbavsende ensartethed i den metodiske og grundlæggende teoretiske tilgang. Man kunne måske have forventet en vis variation forårsaget af en erkendelsesmæssig udvikling, men den er i hvert fald ikke tydelig. Det gør til gengæld bogen mere lettilgængelig og helstøbt.

De enkelte kapitler tager alle udgangspunkt i specifikke lokaliteter, som betragtes som relative helheder. Christiansens formål er ikke at undersøge stedet, men at bruge det som udgangspunkt for undersøgelser af menneskelig ageren og praksis. Den begrænsede geografiske ramme gør det muligt at komme helt tæt på de mennesker, som levede på stedet, og dermed opnå en dybere forståelse af sammenhænge, interesser og konflikter. På trods af nærstudiets karakter formår Christiansen at sætte studiet ind i et større både nationalt og internationalt perspektiv. Det er især tydeligt i bogens første tre kapitler.

Bogens første kapitel om livsstil i 1700-tallets landsby er vel nok den mest kendte af de fem artikler og samtidig den nyeste. Der er tale om en skelsættende artikel, som for alvor gør op med faghistoriens hidtidige tendens til at homogenisere landbefolkningens socialgrupper. Christiansen påviser på overbevisende måde, at der på samme tid eksisterede i hvert fald to bondeprofiler, som han kalder henholdsvis fatalisterne og de stræbsomme. Selvom de stræbsomme og fatalisterne var hinandens modsætninger, var de også hinandens forudsætning. De stræbsomme lejede jord af fatalisterne og kunne på den måde øge deres kvægbestand og kornudbytte. Omvendt måtte fatalisterne tåle, at de stræbsomme udnyttede dem, for at de kunne leve deres eget fatalistiske liv, hvor druk, gilder og munterhed var formålet med livet. Mens det for de stræbsomme gjaldt om at betale skatter og landgildeydelse så hurtigt som muligt, for at holde sig fri af godsets overvågning, så betragtede fatalisterne afgifterne som noget, de skulle betale så lidt af som muligt, for at kunne fornøje sig mest muligt for den rest, der måtte blive tilbage. Der var således ikke tale om et homogent solidarisk fællesskab mellem bønderne, men om et modsætnings- og konfliktfyldt fællesskab. Profilerne er konstrueret gennem indsamling af mangeartede informationer, som kædes sammen til en karakteristik af de enkelte personer. Det er imidlertid først og fremmest forholdet til godset, frem for forholdet til hinanden, som karakteriserer profilerne. På den baggrund er det uklart, hvilken nærmere betydning og status profilerne havde internt i landsbyen.

Andet kapitel om international konsumtion har oprindelig været bragt i et festskrift til professor Niels Steensgaard og er ligeledes en af de ofte citerede artikler. I kapitlet begynder Christiansen på inspirerende vis sin analyse i en konkret gård i Gørslev på Midsjælland. Herfra følges gårdens inventar ad lokale, nationale og internationale handelsveje og forbinder på den måde det lokale liv i en almindelig dansk landsby med den internationale vareudveksling. Handelen gik begge veje, idet gårdenes produktion i form af korn, flæsk, træ-

redskaber, barksmuld osv. blev omsat på markederne i de nærmeste købstæder for herefter at indgå som råvarer i andre produkter, som enten blev fortæret af bybefolkningen eller solgt videre til andre dele af landet eller via havnen i Køge til udlandet. Kapitlet perspektiverer på forbilledlig vis den lokale materielle kultur og rokker således ved det stereotype billede af det selvforsynende, lokalt forankrede bondehushold.

Bogens tredje kapitel tager det centrale spørgsmål om bøndernes borgerliggørelse op til diskussion. Hvornår og hvordan forandrede bondestanden sig fra at tilhøre samfundets bund til en selvbevidst, selvscenesættende gruppe med politisk indflydelse? Med udgangspunkt i regnskaber og dagbøger følger Christiansen ændringer i blandt andet konsumtion, aktiviteter og relationer hos bønderne. Selvom bønderne overtog og efterlignede mange af de urbane og borgerlige træk, var der ikke tale om at kopiere de urbane borgeres levevis. Bønderne indlemmede det nye i deres egen verdensforståelse, så de fremstod anderledes over for såvel byfolk som over for den øvrige landbefolkning. På den måde erobrede de deres egen position i samfundet.

På grundlag af en grundtvigiansk bondes erindringer karakteriserer Christiansen i kapitel fire den særlige grundtvigianske gruppeprofil. Analysen giver et interessant indblik i en tilflyttet grundtvigiansk bondes holdninger til værdierne i livet og til hans omgivelser – herunder ikke mindst til de øvrige ikke-grundtvigianske bønder i landsbyen. Der var tale om to væsensforskellige verdensforståelser.

Det sidste kapitel er ikke en historisk studie, men en typisk etnologisk undersøgelse af tre landsbyer i et sogn, udarbejdet i forbindelse med en politisk nedsat landsbykommissions udredning i 1978-79. Kapitlet er for så vidt interessant som eksempel på, hvordan forskelle udmønter sig, men knytter sig i lidt for høj grad til datidens diskussion om landsbyernes fremtid. Kapitlet virker derfor uaktuelt på den almindelige læser.

Landsbyliv er en behagelig samling af Christiansens centrale artikler om landbosamfundet. For den fagligt interesserede er den inspirerende i sin indfaldsvinkel til emnet og uomgængelig i en forskningsdiskussion. Nok er der tale om gammel vin på nye flasker, men den er vellagret og af god kvalitet.

Martin T.H. Bork

ANDREAS MARKLUND: *I hans hus. Svensk manlighet i historisk belysning.* Umeå 2004, Boréa Bokförlag. 328 s.

Denne bog er interessant, fordi den på en gang er dybdeborende og har et forandringsperspektiv over tid. Emnet er begrebet mandighed i forbindelse med det gode ægteskab og dermed altså den gifte mands mandighed. Hvordan talte mennesker og myndigheder om mandighed, og hvad mente de med begrebet? Tiden er omkring 1800-tallet og stedet er Upplandet – landskabet omkring Uppsala i Nordsverige. De undersøgte fora er huset, husholdningen, sengen og sundhed og sygdom.

Kildematerialet er skilsmisssager fra Uppsala domkapitels fyldige forhørsprotokoller, indkomne breve med sognepræsternes rapporter fra de små hjem og med forhørsprotokoller fra sognestammer og kirkeråd som bilag. Dertil kommer retsprotokoller fra de upplandske herredsretter, som ifølge forfatteren er meget detaljerede. Nok var afgørelser i skilsmisssager forbeholdt de kirkelige myndigheder, men ægteskabsbrud sorterede under den verdslige strafferet.